

Monitoring of credit migration of the commercial banks in the context of the requirements of IFRS 9

Мониторинг на кредитна миграция на търговските банки в контекста на изискванията на МСФО 9

През последните години дейността на търговските банки е обект на засилени регулации, като те най-често се обосновават с необходимостта от поддържане стабилността на банковата система и защита интересите на вложителите [1, с. 15; 2, с. 67]. Нормативните промени в банкова дейност в България са изключително динамични (което е характерно за целия Европейски съюз), като те са неизменно свързани с промени в редица счетоводни стандарти. Международният счетоводен стандарт 39 (МСС 39) [3] е бил обект на дискусии многократно заради неговата сложност и трудностите, свързани с прилагането му. Съветът по Международни счетоводни стандарти прави промени в счетоводните правила за финансови инструменти, заменяйки МСС 39 с нов стандарт за счетоводно отчитане – **МСФО 9 Финансови инструменти** [4], който официално влезе в сила от 01.01.2018 г. Основните положения в новия стандарт са свързани с класификация и оценка на финансовите активи и пасиви, обезценка на финансови активи и отчитане на хеджирането. Голямата роля на МСФО 9 е по отношение на установяване принципите за финансово отчитане на финансовите активи и финансовите пасиви с цел предоставяне на уместна и полезна информация на ползвателите на финансови отчети във връзка оценката на размера, времевите параметри и несигурността на бъдещите парични потоци на предприятието. Също така новият стандарт има за цел да приложи нов модел за обезценка на финансовите инструменти, което ще се отрази на оценяването на кредитния риск в търговските банки.

Разпоредбите на Регламент (ЕС) № 575/2013 [5] са свързани с промяна в подхода на изчисляване размера на обезценките по кредитите (провизиите) и следва да се изчисляват според изискванията на международните счетоводни стандарти. Според досега действащият МСС 39 [6] се използват множество подходи към изчисляване на обезценка за *възникнали загуби*, докато МСФО 9 цели да приложи нов модел за обезценка на финансовите инструменти, който е базиран на *модел на очаквани загуби*. От новия модел се очаква да отразява оценката на риска, а тя от своя страна да отразява вероятността за неизпълнение (PD), загубата при неизпълнение (LGD) и стойността на експозицията при неизпълнение (EAD).

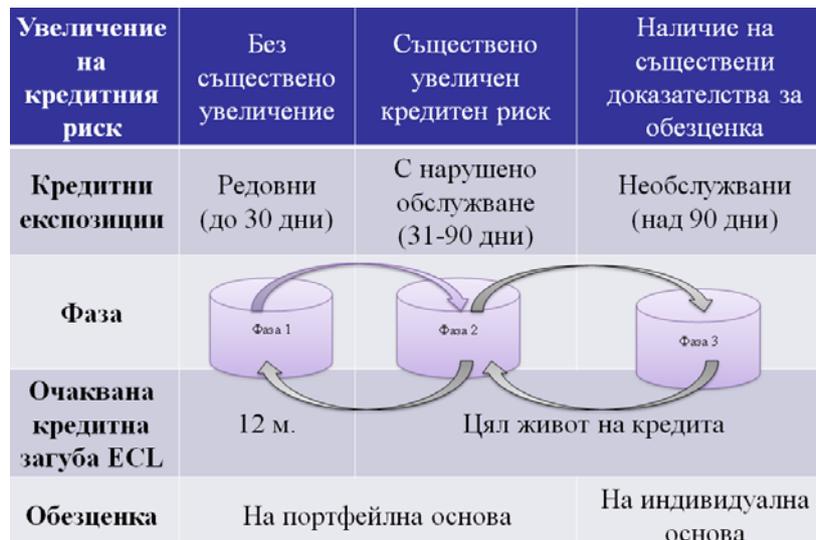
Във връзка с имплементирането на изискванията на МСФО 9, независимо че стандартът не предвижда конкретна методология за определяне провизиите за загуба от обезценка на финансови активи, а предлага рамка, като налага някои изисквания към банките, е необходимо банките да оценяват кредитните си загуби, като вземат предвид [7]:

- сумата, определена безпристрастно и претеглена на базата на вероятностната оценка на обхвата на обхвата на възможните резултати;
- стойността на парите във времето;

– разумната и аргументирана информация за минали събития, текущи условия и прогноза за бъдещи икономически условия.

Следователно търговските банки следва сами да усъвършенстват методологията си с допълване на документация, съобразена със спецификата на дейността им, което от своя страна формира необходимост от допълнително софтуерно усъвършенстване. Също така, отговорността за доказване спазването на изискванията на стандарта се прехвърля към съответната търговска банка, която изготвя финансови отчети по МСФО 9.

В контекста на гореизложеното е необходимо разработване на **модели за кредитна миграция за очаквани кредитни загуби**, базирани на модела за очакваните загуби. Подобен модел (ECL), разработен съгласно изискванията на МСФО 9, е представен на фиг. 1. Той е изграден на основата на три фази, при които, според степента на кредитно влошаване, се осъществява миграция. В модела се включват и други характеристики като констатиране на увеличение на кредитния риск, вид на кредитните експозиции, вероятност от неизпълнение и обезценка. Подходът за ECL е подкрепен от Базелския комитет по банков надзор заради по-малката процикличност от досегашния подход на „възникнала загуба“, както и по-голямата прозрачност, която ще се постигне при неговото приложение.



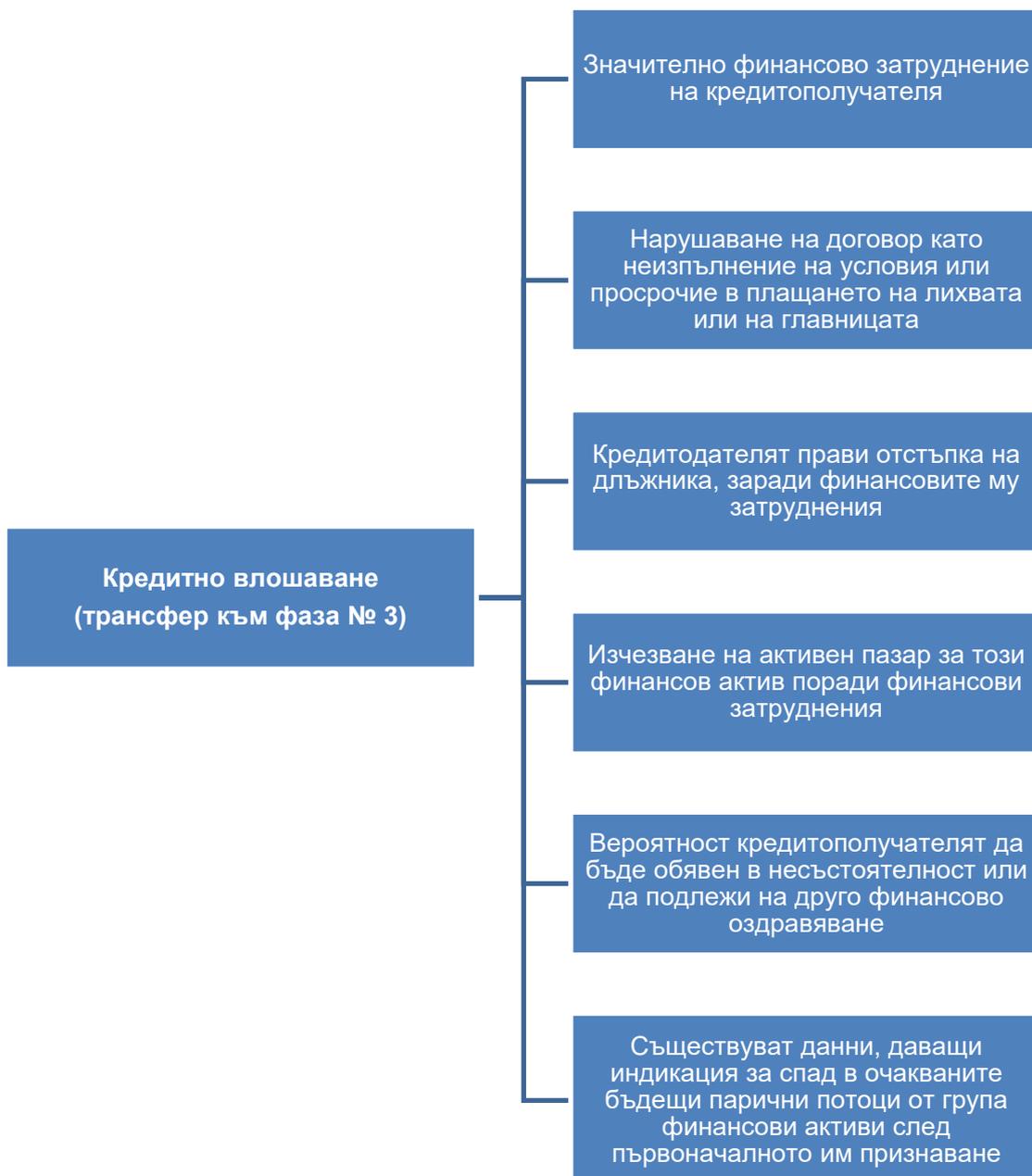
Фиг. 1. Примерен модел за кредитна миграция за очаквани кредитни загуби (ECL)

Редовните експозиции попадат във фаза 1. При тях не се установява съществено увеличение на кредитен риск към момента на първоначално признаване, активите се обезценяват на портфейлна основа, а загубите от обезценка се оценяват на база очакваните кредитни загуби в едногодишен период, като по това изискване съвпадат с изискванията на Базелските стандарти.

За разлика от тях, кредитните експозиции с влошено обслужване мигрират към фаза 2 (експозициите с нарушено обслужване с констатирано фактическо неизпълнение, например просрочие над 30 дни) или фаза 3 (необслужваните експозиции с просрочие над 90 дни). Общото между двата етапа е заделянето на провизии за целия живот на даден кредит, което е *значителен шок* за търговските банки и съгласно МСФО 9 за тези експозиции банките следва да заделят по-големи провизии. Това дава основание да се сподели мнението, че

изпълнението на новите принципи и възприемането на философията на стандарта, с оглед запазване на регламентираното от Базел III съотношение на базов собствен капитал от първи ред (СЕТ1), води до необходимост от допълнителна капиталова подкрепа за някои търговски банки, което трябва да залегне в плановете за възстановяване. Очаква се търговските банки да включат в бизнес плановете си евентуално увеличение на оперативните разходи за разработването на нови модели и специализиран софтуер във връзка с усъвършенстване на системите за оценка на риска.

Трансферът към последната трета фаза се основава на обективни доказателства за наличие на обезценка, като за този етап доказателствата по новия модел по МСФО 9 не предполагат разлики спрямо изискваните от МСС 39 (фиг. 2).



Фиг. 2. Обективни доказателства за кредитно влошаване

Новият стандарт обуславя необходимост от налагане на нов модел на преход (съществено различен от досега ползваните модели на класификация на кредитите, съгласно отменената Наредба № 9 на БНБ) на една кредитна експозиция, излязла от първоначалната фаза и нейното обратно връщане (съответно от фаза 3 във фаза 2 или от фаза 2 във фаза 1), което е свързано със строго спазване на изискванията за преход от една фаза в друга. Съществен проблем при тази миграция е обосноваването преценка за „*същественото увеличение на кредитния риск*“. В новия модел за очаквани загуби липсва точна дефиниция и банките трябва сами да си определят конкретните индикатори. Някои от тях, освен просрочието от 30 дни, могат да са:

- ✓ влошен вътрешен или външен кредитен рейтинг на кредитополучателя;
- ✓ увеличение на кредитния риск на даден клиент по други инструменти;
- ✓ минала информация;
- ✓ негативна промяна на бизнес, финансовия и икономическия климат (увеличение на лихвените нива или нивата на безработица);
- ✓ значителна промяна в оперативните резултати на кредитополучателя (намаляване на приходите, увеличаване на оперативния риск, дефицит на оперативен капитал, увеличение на задлъжнялост, намаляване на ликвидността, проблеми с висшия мениджмънт, промени в обхвата на дейността и организационната структура);
- ✓ промяна в стойността на обезпечението, която влияе негативно върху редовното обслужване по кредитната сделка;
- ✓ изискване на допълнителни обезпечения или гаранции;
- ✓ значителни промени в очакваното поведение на кредитополучателя, в т.ч. промяна в кредитния статус на свързани лица (например увеличаване на просрочия на свързани лица).

Възможно действие от страна на банката по посока определяне на *съществено увеличен кредитен риск* би могло да бъде групиране на финансовите активи на база общи рискови характеристики (фиг. 3).



Фиг. 3. Групиране на финансови активи за определяне на съществено увеличен кредитен риск

По мнение на автора, миграцията назад във фазите би било трудно, но не и невъзможно действие от страна на банките, тъй като презумцията за просрочие от 30 дни за преминаване на експозициите във фаза 2 може да се опровергае с аргументирана информация, чиято цел е доказване, че дадено просрочие над 30 дни не представлява съществено увеличение на кредитния риск (например при отсъствие на данни за влошено финансово състояние на длъжника).

При модела за изчисляване на ECL следва да се вземат предвид и макроикономически фактори, но конкретни такива не са предложени нито от МСФО 9, нито от Базелският комитет по банков надзор. Банките следва сами да си определят такива индикатори, като може да се препоръча използване на редица макроикономически показатели, които имат прогностична стойност (например: БВП, инфлация, безработица, лихвени проценти, показатели за вноса и износа, цени на недвижимите имоти и др.).

Освен въвеждането на нов модел за очаквани кредитни загуби, въвеждането на МСФО 9 изисква промени в бизнес моделите на търговските банки и обуславя необходимостта от изграждане на нови, или усъвършенстването на съществуващи процеси и системи за оценка на очаквани кредитни загуби и свързаните с тях параметри. Системата за оценка на загубите се усложнява, което се дължи на работата с големи обеми данни за прогнозиране. Освен това се изискват нови данни за класификация и изчисления, като новите характеристики следва да са с добро информативно качество.

Неизменно следва да се потърси и връзката между МСФО 9 и Базелските стандарти. Доколкото новият стандарт е много по-консервативен спрямо прилаганите риск параметри от Базелските споразумения, то обезценките ще се определят на база определени стойности на вероятността от неизпълнение (PD) и загубата при неизпълнение (LGD) за всяка експозиция в актива. Очакваната кредитна загуба (ECL) при определяне на провизии на портфейлна основа се основава на три компонента – PD, LGD и EAD¹:

$$ECL = PD \times LGD \times EAD \quad (1)$$

Подходът на определяне на очакваните кредитни загуби формира връзката между Базел III и МСФО 9, тъй като те могат да се определят и чрез вътрешнорейтинговия подход на Базелските споразумения (IRB подхода) или стрес тестовете. Като ключов компонент при изчисляването на ECL се очертава вероятността от неизпълнение, като банките могат я изчислят и чрез използване на матрици, или модели за миграция на кредитни загуби.

Разликите, които съществуват между постановките на МСФО 9 и Базелските регламенти, са най-вече по отношение на параметъра PD. При Стълб I на второто Базелско споразумение PD отразява вероятността от неизпълнение в 12-месечен хоризонт, докато при МСФО 9 вероятността за неизпълнение се изчислява за 12 месечен хоризонт за кредитни експозиции, попадащи в първа и втора фаза, както и за целия живот на актива за експозиции в третата фаза, като стойността за всеки период (година) се изчислява. Освен това, при Базелските споразумения изчислението на вероятността за неизпълнение е винаги базирано на статистически методи и резултатът е дългосрочната средна стойност, докато при МСФО 9 рисковият параметър PD отразява вероятността за неизпълнение в рамките на хоризонта и е коригирана с информация с прогностична стойност, като се вземат предвид и

¹ PD – вероятност от неизпълнение, LGD – загуба при неизпълнение, EAD – експозиция при неизпълнение.

макроикономическите прогнози. Откриват се разлики и по отношение използването на данни – Базелските споразумения регламентират използване на данни за минимум 5-годишен период (по-малък само с разрешение на местния регулатор), докато според МСФО 9 могат да се използват дълги времеви серии (за чувствителност към макро фактори). Различие има и по отношение на дефиницията за неизпълнение – в Базелските споразумения е регламентирана, докато в МСФО 9 липсва такава.

Близък е хоризонта за въвеждане изискванията на четвъртото Базелско споразумение – Базел IV, като неговата начална дата е 1 януари 2019 г. Независимо от очакваните промени и от това дали банката ще прилага стандартизиран, или усъвършенстван подход за оценка на риска, тя може да използва някои от данните, използвани от Базелските модели, за да моделира очакваните загуби по кредитите по МСФО 9 (таблица 1). За банките, които използват стандартизиран подход, както и разновидностите на IRB подхода (FIRB² и AIRB³), трудностите са свързани с нивото на подробност на данните и свързаните с тях рейтинги, системи и възможности за моделиране. Преодоляването на тези предизвикателства изисква инвестиции за подобрения на системата, моделиране на пропуските в данните, разработване на модели, както и човешки ресурси.

Таблица 1. Начин за изчисление на кредитния риск при Базел II и използваемост при МСФО 9

Рисков подход	Начин за изчисление на кредитния риск	Използваемост при МСФО 9
SA (стандартизиран подход)	Измерване на кредитния риск по стандартизирания подход, подкрепено от външно кредитно оценяване.	Данните не са пълни или достатъчно съществени, за да отговорят на изискванията на моделирането на МСФО 9.
FIRB (базисен вариант на подхода на вътрешните рейтинги)	Собствена оценка за PD и разчитане на надзорни оценки за другите рискови компоненти	Данните могат да бъдат приспособими при положение, че се направят значителни промени.
AIRB (усъвършенстван вариант на подхода на вътрешните рейтинги)	Собствена оценка за PD, LGD, EAD и изчисляване на M.	

Източник: <https://www.moodyanalytics.com/risk-perspectives-magazine/convergence-risk-finance-accounting-cecl/spotlight-cecl/ifrs-9-impairment-model-interaction-with-the-basel-framework> [8]

Промените, които ще наложи новия стандарт МСФО 9, ще се отразят при **оценяването на кредитния риск**. С цел усъвършенстването на неговото управление, и в контекста на Базелските стандарти и по-важните моменти от имплементирането на МСФО 9, е необходимо:

² FIRB - базисен вариант на подхода на вътрешните рейтинги

³ AIRB - усъвършенстван вариант на подхода на вътрешните рейтинги

– Групиране на финансови активи за определяне на съществено увеличен кредитен риск на база общи рискови характеристики.

– Включване на оценки на експерти, както и информация, насочена към бъдещето (например макроикономически фактори).

– Структуриране на персонала, отговарящ за проектирането, функционирането и изпълнението, периодичното тестване и валидиране на системата.

– Преразглеждане оценките на кредитния риск при получаване на нова информация.

– Значителна работа от страна на кредитните институции по отношение на разработване на модели, съответстващи на спецификата на дейността, размера и структурата на портфейлите (инвестиционни, търговски).

Въвеждането на новите изисквания на международния стандарт МСФО9 поставя проблема за усъвършенстване на **информационното осигуряване** и по-конкретно създаването на специализиран банков софтуер – дейност, свързана с огромна по обем работа. Основните препоръки в това направление са свързани с:

– Обновяване и допълване на банковите информационни системи с цел прецизиране параметрите за реализация на промени в технологията за „класификация и обезценка“ в съответствие с регулаторните изисквания за класификация на експозициите и изискванията на приложимата счетоводна рамка по отношение изчисляването на провизии за обезценка. За целта ще се наложи много банки да адаптират информационните си системи с цел прилагане на количествени индикатори и прагове като индикатори за обезценка, както и прилагане на колективната обезценка.

– Съществено подобрене на процедурите за класификация и обезценка, както и разработване на алгоритми, в т.ч. и тяхната верификация. Фокусът при класификация на експозиция като необслужвана е върху кредитоспособността, а не дали е претърпяна загуба. Обхватът на процедурите включва както кредити, така и дългови ценни книжа, кредитни ангажименти, финансови гаранции (експозиции извън търговския портфейл на банките).

– Адаптиране на информационната система на банката към нейната специализация, специфика на продуктовата гама, избрания бизнес модел и съответно счетоводен модел, съобразно новите постановки на МСФО 9 и изискванията на Базелските стандарти.

– Разработване на процедури за валидиране на методите, използвани за измерване на ECL;

– Включване на начина на взаимодействие на необслужваните експозиции с мерките за реструктуриране, което оказва влияние върху класификацията на експозициите в зависимост от етапа на тяхното прилагане и естеството им.

– Създаване на всеобхватни процедури и информационни системи за наблюдение на качеството на кредитните им експозиции.

– Включване на функция за независим преглед в процеса на определяне на кредитен риск.

В заключение може да се каже, че преодоляването на предизвикателствата, стоящи пред търговските банки, изисква инвестиции за подобрения на системата, моделиране на пропуските в данните, разработване на модели, както и човешки ресурси. Прилагането на новия МСФО 9 се очаква да отговори на потребността от нов модел за признаване на загуби от обезценка

за експозиции в неизпълнение в търговските банки, което от своя страна е свързано с необходимост от заделяне на по-големи провизии от страна на банките, а това рефлектира върху показателите за капитал и капиталовите буфери, печалбата и оперативните разходи на банките, доколкото с въвеждането на новия стандарт се преминава към т.нар. модел на очакваните загуби (т.е. не се гледа дали кредитът има просрочия, а какви загуби би могло да бъдат претърпени до края на периода на живота на кредита). Новият стандарт МСФО 9 обуславя необходимостта от изграждане на нови (или усъвършенстването на съществуващи процеси и системи за оценка на очаквани кредитни загуби) и свързаните с тях параметри. Очаква се системата за оценка на загубите да се усложнява, което се дължи на работата с големи обеми данни за прогнозиране. Промени следва да се направят и по отношение системите за мониторинг, които да позволяват перманентно наблюдение на основните показатели, свързани с качеството на кредитния портфейл, като своевременно се предприемат коригиращи мерки при индикации за влошаване.

Представеното изследване разглежда промените и предизвикателствата за търговските банки съгласно изискванията на новия стандарт МСФО 9, в сила от 01.01.2018 г. Представен е примерен модел за кредитна миграция за очаквани кредитни загуби (ECL), като са засегнати основните проблеми, свързани с прилагането му. Потърсена е връзката между МСФО 9 и Базелските стандарти по отношение подхода за определяне на очакваните кредитни загуби. В контекста на синхронизация между двата стандарта са изведени препоръки за усъвършенстване управлението на кредитния риск и подобряване на информационното осигуряване.

Библиография

1. Аврамов, Й. (2002). *Банков контрол*, Нова звезда, София.
2. Кръстев, Б. (2012). Анализ на финансовата дейност на банките в условията на криза, Издателство „Авангард принт“, Русе.
3. МСС 39, параграф 59, Официален вестник на Европейския съюз, L320 от 29 ноември 2008 г., Регламент (ЕО) № 1126/2008
4. МСФО 9, Официален вестник на Европейския съюз, L323 от 29 ноември 2016 г., Регламент (ЕС) 2016/2067
5. Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012
6. МСС 39, Официален вестник на Европейския съюз, L320 от 29 ноември 2008 г., Регламент (ЕО) № 1126/2008
7. МСФО 9, параграф 5.5.17, Официален вестник на Европейския съюз, L323 от 29 ноември 2016 г. Регламент (ЕС) 2016/2067
8. <https://www.moodyanalytics.com/risk-perspectives-magazine/convergence-risk-finance-accounting-cecl/spotlight-cecl/ifrs-9-impairment-model-interaction-with-the-basel-framework>